

Contents lists available at DergiPark

Journal of Travel and Tourism Research

ISSN: 1302-8545

journal homepage: <https://site.adu.edu.tr/jttr>

Turizmi Şekillendiren Destinasyonların Başarı/sızlık Öyküsü: Destinasyonların İstikrarını Etkileyen Faktörler

The Success/Failure Story of Destinations Shaping Tourism: Factors Affecting the Stability of Destinations

Süheyla Golcheshmeh¹

Ragıp Uçak²

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Turizm Rehberliği Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-6742-7856, suheyla.golcheshmeh@nisantasi.edu.tr

²Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Turist Rehberliği Programı, ORCID ID: 0000-0002-4880-2403, ragip.ucak@nisantasi.edu.tr

Gönderilme Tarihi / Submitted: 08.03.2026

Kabul / Accepted: 27.06.2026

Özet

Bu çalışma 100 yılı aşkın Cumhuriyet tarihi süresince çalışma kapsamında incelenen destinasyonların turizm yaşam döngüsü boyunca yaşadıkları başarı/sızlık öykülerini ortaya çıkartmayı amaçlamıştır. Konuyla ilgili derinlemesine bilgilere ulaşmak istendiği için eleştirel bir çözümleme yapılmıştır. Çalışmanın araştırma tekniği alanyazın taramasıdır. Bu nedenle destinasyonların başarı/sızlık öyküsü üzerine bir derleme yapılmıştır. Bu kapsamda Akçakoca, Alanya, Bodrum, Kapadokya ve Uludağ çalışmaya dâhil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar turizmin, ülkemizin sahip olduğu eşsiz çekicilikler aracılığıyla genel olarak 1950’lerde başlayarak ilerleyen yıllarda önemli bir atak yaptığını, bu çekicilikleri görmek için dünyanın farklı yerlerinden insanların bu destinasyonlara çekildiğini göstermektedir. Ancak zamanla onları destinasyona çeken doğal güzelliklerin yok edilmesinin veya yerel yönetimlerin yanlış karar ve tutumlarının, bölgede turizm faaliyetlerinin olumsuz yönde değiştiğini göstermektedir. Bugün, dünyanın herhangi bir yerinde bir destinasyonun yaşam döngüsü incelendiğinde o destinasyonun geçirdiği gelişmeler ve karşı karşıya kaldığı zor durumlar bir diğer destinasyon için ders niteliğinde olacağından dolayı bu çalışmanın kaleme alınmasının alanyazına faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turizm sosyolojisi, sürdürülebilir turizm, destinasyon yaşam döngüsü, karşılaştırmalı yöntem.

Abstract

This study aimed to reveal the success/failure stories of the destinations examined during more than 100-year history of the Republic throughout the tourism life cycle. A critical analysis was made as it was desired to reach in-depth information on the subject. The research technique of the study is the literature review. For this reason, a thematic compilation was made on the success/failure story of destinations. In this

context, Akçakoca, Alanya, Bodrum, Cappadocia, and Uludağ were included in the study. The results show that tourism made an important attack in the following years, starting in the 1950s, through the unique attractions that the country has, and that people from different parts of the world are attracted to these destinations to see these attractions. However, over time, the destruction of natural beauties that attract them to the destination or the wrong decisions and attitudes of local authorities show that tourism activities in the region have changed negatively. Today, when the life cycle of a destination is examined anywhere in the world, it is thought that the writing of this study will be beneficial to the literature, since the developments and difficult situations that that destination has experienced will be a lesson for another destination.

Key Words: Tourism sociology, sustainable tourism, destination life cycle, comparative method.

GİRİŞ

Bu çalışma, Jared Diamond'ın (2019) Çöküş: Toplamlar Başarısızlığı ya da Başarıyı Nasıl Seçerler? (Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed?) adlı kitabından esinlenerek hazırlanmıştır. Çalışmanın temel amacı, yüz yılı aşkın Cumhuriyet tarihi süresince inceleme kapsamına alınan destinasyonların bir bölümünün Butler'ın (1980) Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli'nde (TAYD) tanımlanan düşüş evresini neden yaşadığını, bir bölümünün ise başarılı bir destinasyon olarak varlığını nasıl sürdürdüğünü ortaya koymaktır. Diamond söz konusu kitabında toplumsal çöküşleri anlamak amacıyla karşılaştırmalı yöntemi benimsemekte; ilgilenilen değişkene göre farklılaşan doğal koşulları karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Diamond'ın temel sorusu şu şekilde özetlenebilir: Yalnızca bazı toplumlar neden daha kırılgandır ve çöküşe sürüklenen toplumları diğerlerinden ayıran etkenler nelerdir?

Diamond'ın sorduğu sorudan hareketle bu çalışmanın ana sorusu, “neden yalnızca bazı destinasyonların diğerlerine oranla daha zayıf olduğu ve düşüş evresinde olan destinasyonları diğer destinasyonlardan neyin ayırdığı”dır. Dayanıksızlık, rekabet gücü, siyasal kurumlar (hükümet, yerel yönetimler vb.) ve bir destinasyonun istikrarını etkileyebilecek diğer değişkenler açısından farklı özellikler sergileyen destinasyonlar karşılaştırılarak bu soruya yanıt verilmeye çalışılacaktır. Böylece, düşüş veya ayakta kalış ve bir düşüş gerçekleştiyse, o düşüşün nedenleri ve sonuçları bir önceki cümlede bahsedilen değişkenlerle ilişkilendirilerek olası değişkenlerin düşüş üzerindeki etkisi açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Bu doğrultuda, geçmişte başarılı olup zamanla gerileme yaşayan destinasyonlar ile başarısını sürdüren destinasyonlar karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu karşılaştırma aracılığıyla söz konusu durumun öncülleri, nedenleri ve sonuçları incelenmekte; başarı ya da başarısızlığa yol açan süreçlerde belirtilen değişkenlerin rolü ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Bu çerçevede çalışma, yüz yılı aşkın Cumhuriyet tarihinde bazı destinasyonlar düşüş evresini yaşarken diğerlerinin neden ayakta kaldığı sorusuna yanıt aramaktadır. Araştırmanın odaklandığı başlıca sorular şunlardır: Bazı destinasyonlar neden daha kırılgan bir yapıya sahiptir? Bu destinasyonları düşüşe sürükleyen süreçler nelerdir? Söz konusu sonlar neden öngörülememiştir? Geçmişte başarıya ulaştıran çözümler neler olmuştur? Yaşanan gerilemenin sorumluluğu yerel halka mı, yoksa uygulanan yanlış

politikalara mı aittir? Bu sorulara yanıt bulunabilirse, günümüzde hangi destinasyonların risk altında olduğu ve daha fazla gerileme yaşanmadan alınabilecek önlemlerin neler olduğu ortaya konulabilir. Bir destinasyonun yükseliş ve düşüş deneyimleri, bu sorulara ilişkin önemli bulgular sunmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde bir destinasyonun yaşam döngüsü incelendiğinde, o destinasyonun yaşadığı gelişmeler ve karşılaştığı güçlükler diğer destinasyonlar için ders niteliği taşımaktadır. Bu çalışmanın söz konusu gerekçeyle kaleme alınmasının alanyazına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışma Türkiye’de turizme ilk açılan destinasyonlardan olan Akçakoca, Alanya, Bodrum, Kapadokya ve Uludağ’da, turizm sektörünün gelişimi ve evrimini, TAYD Modeli’ne göre deneyimlerini ele almaktadır. Nitekim söz konusu destinasyonlar Türkiye’nin farklı turizm türlerine (kitle, kültür, kış turizmi gibi) ev sahipliği yapan önemli destinasyon örnekleridir. Çalışmanın amacı, ele alınan destinasyonların başarı/sızlık serüvenine ışık tutmaktır. Çalışma bunu, Türkiye’nin önemli turizm destinasyonlarında yaşam döngüsünde hangi evrede olduğunu ve nedenlerinin neler olduğunu tartışarak yapmaktadır. Çalışma, turizmin destinasyonlar üzerindeki etkileri yaklaşımına yönelik bir anlayış geliştirerek ve atılması gereken bazı adımlardan bahsederek gelecek araştırmalara önerilerle sonuçlanmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

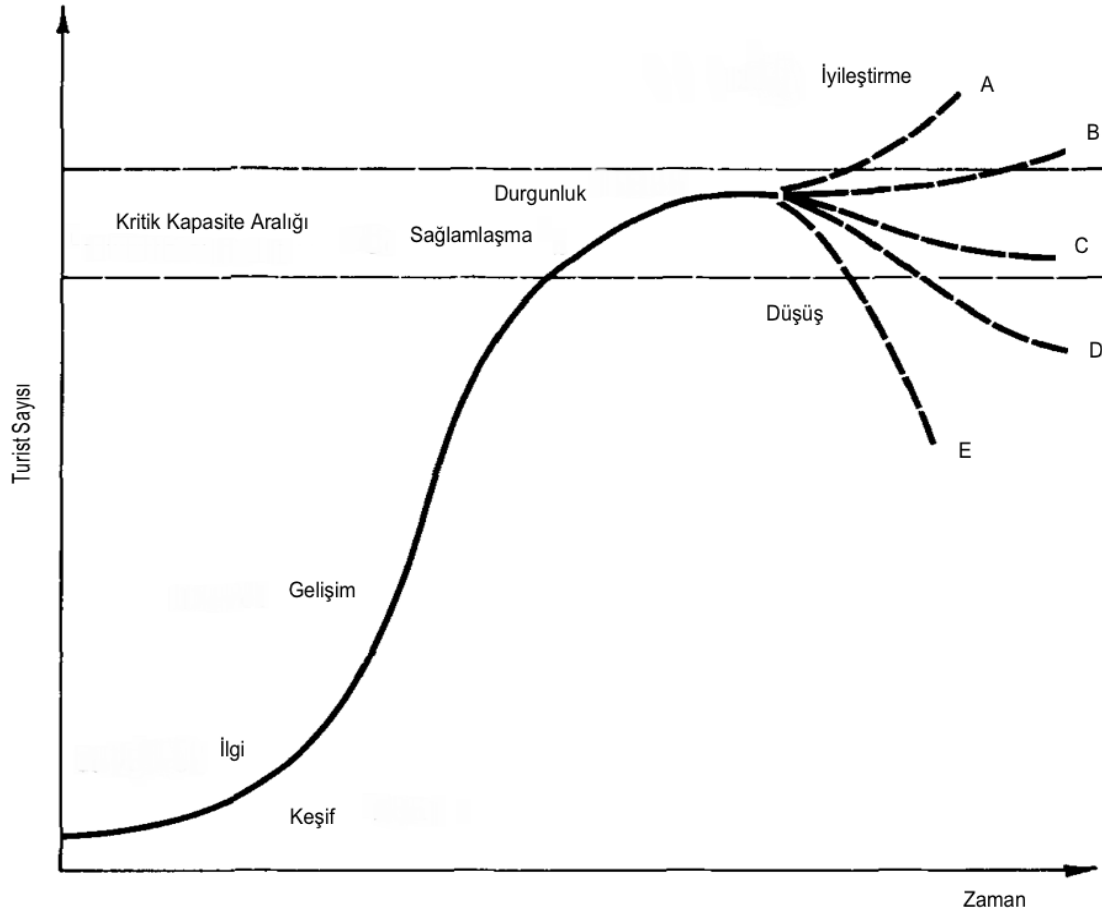
Turizm; kaynakların kullanımı, diğer insanlar, ekonomiler ve çevrelerle etkileşimi kapsayan bir insan faaliyeti (Bull, 1995); turistlerin gittikleri destinasyonlarda ekonomik, çevresel-kültürel etkilere neden olan bir anlayıştır (Butowski, 2021). Günümüzde dünyanın en büyük hizmet endüstrisi olan turizm, toplumlar için uygulanabilir bir ekonomik alternatif olarak sahneye çıkmaktadır. Seyahate duyulan ilginin artmasıyla birlikte diğer toplumlar ve kültürlerdeki yerel insanlarla anlamlı, etkileşimli deneyimler yaşama isteği de artmaktadır. Yine de turizmin kültürel, ekonomik, çevresel etkileri inkâr edilemez. Turizmin olumsuz toplumsal sonuçları, ziyaretçileri çeken ve en önemlisi yerlileri ayakta tutan doğallığın bozulmasına neden olabileceğinden, turizmin bölgedeki gelişimine dikkat edilmelidir. Destinasyonun rekabet gücüne katkıda bulunmak ve tüm paydaşlar için daha sürdürülebilir bir turizm gerçekleştirmek amacıyla turizmin, etkili olduğu destinasyonlarda hangi evrede bulunduğunu anlamak önemli bir durumdur.

Başlangıçta, turizmdeki başarı büyük oranda ekonomik terimlerle (turist harcamaları, istihdam yaratma gücü gibi) ölçülmekteyken; günümüzde bu başarı, sadece ekonomik verilerle değil, aynı zamanda turizm gelişiminin fiziksel çevre, bölge sakinlerinin refahı, mutluluğu üzerindeki olumlu-olumsuz etkilerine göre de ölçülmeye başlanmıştır (Butler, 2022; Costa, Varum, Montenegro, & Gomes, 2022). Holden (2008) tarafından vurgulandığı gibi turizm karmaşık bir olgudur ve basit bir ifadeyle “tatile gitmek”ten çok daha fazlasıdır. Çünkü turizm, turistlerin gittikleri destinasyonlarda toplumların ekonomik-sosyal süreçlerine etki ettiği ve bazı değişikliklere neden olduğu bir anlayışa dayanır. Turizmin doğasında doğal-kültürel kaynakların kullanımı vardır ve destinasyonlarda turizmin gelişimi ekonomik, çevresel-kültürel etkilere neden olmaktadır.

Turizm alanlarında yaşanan bu etkilerin ilk olarak incelendiği çalışmanın Gilbert (1939) tarafından yapıldığı görülmektedir. Daha sonra farklı bakış açılarıyla ele alınan bu konu (Doxey, 1975; Plog, 1974),

Butler (1980) tarafından turizm destinasyonlarının üretim sektöründeki bir üründe olduğu gibi bir yaşam döngüsü olduğu savunulmuş ve modern üretim yaşam döngüsü kuramına dayalı olarak bu teori, TAYD modeline uyarlanmıştır. Turist sayısını temel alan bu modele göre döngüyü; keşif (exploration), ilgi (involvement), gelişim (development), sağlamlaşma (consolidation), durgunluk (stagnation), düşüş (decline) veya gençleşme/iyileştirme (rejuvenation) şeklinde kavramsallaştırmıştır (Şekil 1).

Keşif aşaması, kâşif turistlerin benzersiz doğal-kültürel özelliklere sahip destinasyonlara düzensiz ziyaretlerini ifade eder. İlgi aşamasında, artan sayıda turisti daha düzenli ziyaretlerle ağırlayacak tesisler sunulmaya başlanır ve yerliler sürece dâhil edilir. Gelişim aşamasında tanıtım faaliyetleri ve turizm pazarlaması hızlanmakta, aşama ilerledikçe yerel katılım ve kalkınmanın kontrolü hızla azalmaktadır. Sağlamlaşma aşamasında turist sayısındaki artış hızı düşmektedir. Ancak, toplam sayı artmaya devam eder ve toplam turist sayısı daimi ikamet edenlerin sayısını aşmaya devam eder. Destinasyon durgunluk aşamasına girerken artık en yüksek turist sayısına ulaşılmıştır. Çevresel, sosyo-ekonomik sorunların yanı sıra birçok değişken için kapasite seviyelerine ulaşılmış veya aşılmıştır. Destinasyon fazla yatak kapasitesiyle köklü bir imaja sahiptir ancak artık modası geçmemiştir. Turizm türünün de kitle turizmine kayması beklenebilir. Son olarak, gençleşme/iyileştirme sürecinin başlayabilmesi için turizm ağırlıklı çekiciliklerde tam bir değişimin olması gerekmektedir. Bu değişiklikler olmadan bu aşamaya asla ulaşamayacağı neredeyse kesindir.

Kaynak: Butler, 1980: 7.

Şekil 1. Turizm Alanları Yaşam Döngüsü Modeli

Her destinasyon farklı turizm türüne ev sahipliği yapmaktadır ve destinasyonların turizmden nasıl etkilendiği konusu bu farklılıktan önemli derecede etkilenmektedir. Turizmin etkilerinin olumlu veya olumsuz olarak algılanması, elbette bu etkilere maruz kalanların değerlendirmesine ve muhakemesine bağlıdır (Mason, 2020). Turistler destinasyonların fiziksel, çevresel, sosyo-kültürel çekiciliklerinden dolayı seyahatler gerçekleştirir ve beklentilerini elde edip edemediklerinden bağımsız olarak kısa bir süre sonra evlerine dönerler (Jafari, 1979). Destinasyon sakinleri ise orada yaşamlarını sürdürmeye devam eder.

Turistlerin yılın belirli zamanında veya tamamında yığınlar halinde bölgeye gelmesi, doğal-kültürel cazibe merkezleri gibi turizm ürünleri aracılığıyla gerçekleşmektedir (Jurowski, 2011). Ülkelerin ekonomik büyüme ve sosyal kalkınmasında önemli bir fırsat olan turizmin (Bujosa Bestard & Nadal, 2007; Wijesekara, Tittagalla, Jayathilaka, Ilukpotha, Jayathilaka & Jayasinghe, 2022) bir bölgede gelişmesi ve getirdiği ekonomik faydalar, bölge için önemli olsa da yerliler için her zaman aynı etkiyi göstermemektedir (Nyasha, Odhiambo & Asongu, 2021). Günümüzde turizm faaliyetinin lokomotif olan kitle turizmi birçok güçlü dinamiği bünyesinde bulundurmaktadır. González Tirados'un (2011) da belirttiği gibi ev sahibi halkın sosyo-ekonomik, kültürel profilini etkileyecek olan kitle turizmi, bir şekilde ekonomiye katkı sağlasa da destinasyon ve orada yaşayan halk üzerinde belirgin bir etkiye sahiptir. Ayrıca kitle turizmi sürdürülebilir kalkınmaya çok az önem vermektedir (Christou, 2012).

Kitle turizmi, turizm araştırmalarında sürekli incelenen bir konu olmuş, destinasyona olan etkileri ve yerli halkın turizme karşı tutumu ele alınmış, destinasyon üzerinde çok sayıda olumlu-olumsuz etkisi tespit edilmiş ve tartışılmıştır. Turizmin destinasyonlar üzerindeki olumlu-olumsuz etkileri hiçbir zaman inkâr edilmemiş ve bilimsel çalışmalarla günümüze kadar sürekli olarak incelenerek ortaya koyulmuştur (Figini & Patuelli, 2022; Stoffelen & Ioannides, 2022; Styliadis 2022; Zhai, Li & Yang, 2023).

YÖNTEM

Çalışmada, geçmişte başarılı olan ancak sonradan gerileme yaşayan destinasyonlar ile başlangıçtaki başarısını sürdüren destinasyonların karşılaştırılması yoluyla bazı destinasyonların neden düşüş evresine girdiği sorusuna derinlemesine yanıt aranmaktadır. Bu amaçla eleştirel bir çözümleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın araştırma tekniği alanyazın taramasıdır; bu doğrultuda destinasyonların başarı/sızlık öyküsü üzerine bir derleme çalışması yapılmıştır.

Derleme çalışmaları, mevcut alanyazının incelemesini sunarak, ele alınan konuyla ilgili önemli bilgileri kapsar. Yalnızca alanyazına atıfta bulunarak ve bilgileri özetleyerek değil; araştırmacının kendi yorumlarını ekleyerek alanyazındaki bulgulara eleştirel bir bakış açısı getirmesi ve bu doğrultuda bir senteze ulaşması gerekmektedir (Herdman, 2006). Bu çalışmada, alanyazın taraması sonucunda elde edilen veriler üzerinde düşünülmüş, çözümlemeler yapılmış ve veriler açıklığa kavuşturularak bir inşaa sürecine başlanmıştır. Bu süreçte Diamond'ın yaptığı gibi farklı özelliklere sahip destinasyonların başarı/sızlık nedenlerini anlamak için karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır.

Maddi ve teorik ölçütlere göre olayları değerlendirmek ve yorumlamak için bir temel sağlayan karşılaştırmalı yöntem geleneksel olarak, toplumlar arası farklılıklar ve benzerliklerle ilgilenen sosyal bilim dalı olan karşılaştırmalı sosyal bilimin temel yöntemi olarak ele alınmaktadır (Ragin, 2014). Destinasyonların başarı/sızlık öyküsünü karşılaştırmalı olarak ele alan bu çalışmada, destinasyonları başarılı-başarısız kılan nedenlerin ne olduğu, bazılarının neden daha dayanıksız olduğu, onları böyle bir sona sürükleyen süreçlerin tam olarak neler olduğu, onları bekleyen bu sonu öngörememe nedenleri, geçmişte başarıya ulaşan çözümlerin neler olduğu tartışılmakta ve bugün hangi destinasyonların risk altında olduğu ve daha fazla düşüş yaşamadan onlara yardımcı olabilecek ve onların iyileştirme evresine geçmelerine yardımcı olacak önlemlerin neler olduğunu ortaya koymaya yönelik çözüm önerileri sunulmaktadır.

Kozak (2018) tarafından yürütülen Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Projesi kapsamında hazırlanan “Dünden Bugüne Türkiye’de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler” başlıklı 10. ciltte yer alan “Turizm Bölgeleri” ana başlığı altında ele alınan Akçakoca (Yılmazdoğan, 2018), Alanya (Bayrakcı & Zencir, 2018), Bodrum (Zencir & Çiçek, 2018), Kapadokya (Çakır, Tören & Evren, 2018) ve Uludağ (Evren & Güldemir, 2018) çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu çalışmaların incelenmesindeki amaç, gerçek kişilerden aktarılan bilgilerle destinasyonların yaşam döngüsünün oldukça ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu hususta ele alınan farklı bölgelerde yer alan destinasyonlardan her bölgeden bir tanesinin incelenmesine dikkat edilmiştir. Butler’ın (1980) turizm alanları için belirlediği yaşam döngüsünde belirttiği aşamaların, destinasyonlar için dönemlendirmeleri yapılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu çalışma derleme makalesi niteliğinde olup araştırma tekniği olarak alanyazın taramasına dayanmaktadır. Çalışma kapsamında herhangi bir özgün saha araştırması, deneysel uygulama, gözlem, anket ya da görüşme yapılmamış; insan ya da hayvan katılımcılardan veri toplanmamıştır. Ayrıca kişisel veri kullanımını gerektiren bir süreç söz konusu değildir. Bu nedenle araştırma için etik kurul izni alınmasını gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

BULGULAR VE YORUM

Destinasyonların Yaşam Döngüsü

Çalışma kapsamında incelenen destinasyonlar için Butler’ın (1980) turizm alanları yaşam döngüsü modelinde belirlediği aşamaların dönemlendirmeleri, okunabilirliği artırmak amacıyla her destinasyon için ayrı bir tablo olarak sunulmuştur (Tablolar 1a-1e).

Tablo 1a. Akçakoca Destinasyonunun Turizm Yaşam Döngüsü ve Göstergeler

Destinasyonlar	Butler'in Aşamaları	Göstergeler
Akçakoca (Yılmazdoğan, 2018)	Keşif	✓ 1950'li yıllarda memur-özel sektör çalışanlarının tatil yapma alışkanlıklarının artması, iki önemli şehir olan Ankara-İstanbul'a yakın olması nedeniyle bir sayfiye bölgesi haline gelmesi ✓ Yerlilerin evlerini pansiyona çevirmek suretiyle turistlere konaklama imkânının sağlanması ✓ Akçakoca Turizm Derneği'nin kurulması ✓ Pansiyona çevrilen evlerin yatak kapasitesinin belirlenmesi ✓ Geleneksel "Akçakoca gecesi" tertip edilmesi ✓ Dernekte çalışanların turistlere nasıl davranmaları gerektiği konusunda eğitilmesi ✓ Ziyaretçiler için tavsiye kitapçıklarının hazırlanması ✓ 1950'li yılların sonlarına gelindiğinde turist geliş sayılarının artmaya başlaması ✓ Keşif aşamasında olmasına rağmen en yüksek sezonun yaşanması ✓ Balıkçı-ev yemekleri lokantaları, alkollü-alkolsüz restoranlar ve pidecilerin açılması
	İlgi	✓ 1960'lı yıllarda yurt içinden ve dışından önemli kişilerin (devlet büyükleri, büyükelçi, öğretim üyeleri, sanatçılar, şarkıcılar, yönetmenler, yazarlar, gazeteciler) bölgeye gelmesi ✓ Kore, Almanya, Hollanda, Fransa, İngiltere gibi ülkelerden turistlerin bölgeye gelmesi ✓ Evlerde pansiyonculuğun giderek artması ✓ Yerlilerin alışkın olmadığı yaşam tarzına (turistlerin mayoyla etrafta dolaşması gibi) alışmaya başlaması ✓ Modern kıyafetlerin vitrinde yer alması ✓ Turistlerin benimsenmesi, dil öğrenmeye ilgi duyulması ✓ Yerliler ve turistler arasında sıcak iletişimlerin yaşanması ✓ Ziyaretçi sayılarında artış ✓ Bölgeye turistler geldikçe halkın turizme sıcak bakması, tanıtım faaliyetlerinin (basılı broşürler, gazetelerde köşe yazıları) artması ✓ Ziyaretçilerin tekrar tekrar bölgeye gelmesi ✓ Turistlerin kalış süresinin en az 10 güne çıkması ✓ Yerliler ve turistler arasında iletişimin sürekli olarak devam ettirilmesi ✓ Maden Tetkik ve Arama (MTA) Kurumu tarafından Dinlenme Tesisi açılması ✓ Turizmin tek geçim kaynağı olmaması
	Gelişim	✓ 1970'te sahilde Turizm Derneği'nin bulunduğu alana bir liman yapılmasına karar verilmesi ✓ Derneğin Turizm Bürosu'na çevrilmesi ✓ Balıkçı lokantaları, alkollü-alkolsüz restoranlar-pideciler açılmaya devam etmesi ✓ Çınar Oteli'nin inşası ✓ Turizmin tek geçim kaynağı olmaması
	Sağlamlaşma	✓ 1980 yılına gelindiğinde Çınar Oteli'nin el değiştirmesi, Yeni Çınar Oteli adını alarak yatak kapasitesini arttırması ✓ Otel iş görenlerinin maaş zammı konusunda greve gitmesi ✓ 1992'de Yeni Çınar Oteli'nin özelleştirilmesi ✓ Abant İzzet Baysal Üniversitesi bünyesinde Akçakoca Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nun kurulması, üniversite tarafından otelin uygulama oteli olarak kullanılması ✓ Otelin faaliyetlerini sona erdirmesi ✓ MTA'nın Dinlenme Tesisi'nin özelleştirilmesi, pasif duruma geçmesi ✓ Turizmin tek geçim kaynağı olmaması
	Durgunluk	✓ Turizm Derneği'nin bulunduğu alana bir liman yapılmasıyla plajın kumunun bozulması, Derneğin gelirlerinin azalması ✓ Yugoslavya'nın bölünmesiyle Batılı turistlerin tercihinin Ege-Akdeniz'e yönelmesi ✓ Turizmin tek geçim kaynağı olmaması (findık üretiminin yoğun olması) nedeniyle gelişmesi için yerlilerin özen göstermemesi

		✓ Bölgenin iklim özelliklerinden dolayı (yazın yağışlı gün sayısının çok olması, yaz sezonun kısa sürmesi) turistlerin artık tercih etmemeye başlaması
	Düşüş	✓ Takvimler 2000’li yılları gösterdiğinde gerek iklimsel gerek siyasal gerekse alınan yanlış kararlar neticesinde düşüş devrinin tam anlamıyla başlaması ✓ Karavan turizminin kesilmesi ✓ Ege-Akdeniz Bölgelerine büyük konaklama tesislerinin inşa edilmesi ✓ Tanıtım faaliyetlerinin artık yeterli düzeyde yapılmaması ✓ Turistler tarafından tercih edilmemesi ✓ Hafta sonu veya günübirlikçi tatilcilerin uğrak noktası haline gelmesi ✓ Turistlerin memnuniyet-tatmin düzeylerinin düşmesi, iyileştirme çabalarının olmaması ✓ Turizm tesislerinin kapanması ✓ Yerel seçimlerde mahalli idarelerin el değiştirmesi sonucu yaşanan ideolojik değişimler sonucu turizme yeterli ilginin gösterilmemesi ✓ Yerlilerin gözünde istikrarsız bir geçim kaynağı imajı oluşmasıyla halkın turizme yatırım yapmak yerine balıkçılık ve tarıma yönelmesi
	İyileştirme	✓ Sakinlerin gözünde istikrarsız bir geçim kaynağı imajı oluşmasıyla halkın turizme yatırım yapmak yerine balıkçılık-tarımdan geçim sağlamayı sürdürmesi sonucunda turizmin iyileştirilmesi adına herhangi bir çaba olmadığı görülmüştür.

Tablo 1b. Alanya Destinasyonunun Turizm Yaşam Döngüsü ve Göstergeler

Destinasyonlar	Butler’ın Aşamaları	Göstergeler
Alanya (Bayrakcı & Zencir, 2018)	Keşif	✓ Cumhuriyetin ilk yıllarında (1930’lar) seyyahların-turistlerin bölgeye gelmesi ✓ Dönemin Valisi Nazif Bey’in iç turizmi harekete geçirmesi ✓ Seyyahlık konusunun gündeme getirilmesi, konuyla ilgili toplantıların düzenlenmesi
	İlgi	✓ 1950’lerde turistlerin gelmesi ✓ 1950’lerde altyapı olanaklarının (Alanya-Antalya, Alanya-Mersin yolları) dönemin şartlarına göre oldukça iyi olması ✓ 1952’de Turizm Derneği’nin kurulması ✓ 1962 yılında Muz Festivali ve Turizm Derneği’nin faaliyetleri ✓ 1963’te Damlatas Mağarası’nın turizme açılması ✓ İç turizm hareketlerinin başlaması ✓ Ev pansiyonculuğunun başlaması ✓ Türk mutfağı kültürüne ilgi, mutfağın tanıtılması
	Gelişim	✓ 1970’li yıllarda Turizm Bakanlığı’nın ev pansiyonculuğunu teşvik etmek amacıyla kredi vermeye başlaması, ev pansiyonculuğunun artması ✓ Seyahat acentelerinin ortaya çıkması ✓ Yerli-yabancı turist geliş sayılarında artış yaşanması ✓ Sırt çantalı üniversite öğrencilerinin bölgeye gelmesi ✓ Teşvik ve yabancı yatırımlarla otel sayılarının artması, büyük konaklama tesislerinin yapılması (1976-77) ✓ Tanıtım faaliyetlerinin artması ✓ Turizmin yeni iş kolları yaratması (hediyeelik eşya dükkanları, antikacılık, dericilik gibi) ✓ 1973’te turist sayısının zirve yapması ✓ 1970’lerin ortalarında turizmin, ciddi paraların kazanıldığı bir sektör imajı vermeye başlaması ✓ 1970’lerle birlikte turizmin önemli bir gelir kaynağı haline gelmesi, tarımın yavaş yavaş terk edilmesi ✓ Kadınların turizmde istihdam oranlarının artmaya başlaması ✓ Turizmle birlikte betonlaşmanın artması ✓ 1980’li yıllarda turizmin canlanması ✓ 1980-90’lı yılların ortalarına kadar otel yatırımlarının ciddi düzeyde artması ✓ Yabancı tur operatörlerinin Türkiye pazarına girmesi ✓ 1985 yılı itibarıyla kitle turizminin ivme kazanması ✓ Alanya Turistik İşletmeciler Derneği’nin (ALTİD) kurulması (1985)

		✓ 1985 yılı ve sonrasında kontrolsüz nüfus artışı ve mevsimselliğin tetiklediği su tüketimindeki dengesizlik
	Sağlamlaşma	✓ Fırsat maliyeti, turizme aşırı bağımlılığın başlaması ✓ 1974 Kıbrıs Savaşı ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yaşanmasıyla turizmin sekteye uğraması ✓ Körfez Krizi (1990) ile turizmin kırılma noktasına gelmesi ✓ Terör olaylarının patlak vermesi ✓ 1990'lı yıllar sonrasında her şey dahil sistemin başlaması ✓ Kültür turizminin azalması ✓ Bölgeye yerli-yabancı göçlerin olması ✓ Şehirde yeşilliğin-doğal çevrenin azalması-bozulması
	Durgunluk	✓ Terör olayları, anarşik olaylar neticesinde 1985'lere kadar durgunluğun devam etmesi ✓ Her şey dahil sistemin yöre esnafına zarar vermesi ✓ Gece hayatının canlanması ✓ Kumarhaneciliğin önemli merkezlerinden biri haline gelmesi
	Düşüş	✓ 1960-70'li yıllarda turizmle tam anlamıyla tanışan Alanya'da, 80'li yıllardan 2000'li yıllara kadar büyüme-gelişme dönemi yaşandığı; 2000'li yıllardan sonra kitle turizminin başlamasıyla turizmin her zaman benimsenen/kabul edilen bir sektör olduğu; turizmin Alanya'da düşüş evresini yaşamadan kötü giden gidişatı iyileştirme çabalarına geçildiği görülmüştür.
	İyileştirme	✓ 2000'li yılların başlarında Alanya Liman İşletmeleri'nin özelleştirilmesiyle kruvaziyer turizminin gelişmesi ✓ 2002 yılı itibarıyla ALTİD'in tanıtım faaliyetlerini arttırması ✓ Son 15 yılda turizmle birlikte bölgede yerli-yabancı turiste yönelik emlak piyasasının canlanması ✓ Nüfus artışının günümüzde belirli bir seviyeye gerilemesi, mahalli idarelerin çalışmalarıyla su sıkıntısının ortadan kalkması ✓ Son 15 yıldır mahalli idarelerin "turizm dostu" uygulamaları hayata geçirmeye başlaması ✓ Yatak sayısının ciddi düzeyde artması ancak fiyatların düşürülerek Türkiye'nin ucuz ülke konumunda pazarlanması ✓ Günümüzde kitle turizminin önde gelmesi ✓ Turist profilinde değişikliğin yaşanması (daha az para harcayan)

Tablo 1c. Bodrum Destinasyonunun Turizm Yaşam Döngüsü ve Göstergeler

Destinasyonlar	Butler'in Aşamaları	Göstergeler
Bodrum (Zencir & Çiçek, 2018)	Keşif	✓ 1925-35 arası geçim kaynağının balıkçılık olması ✓ 1930'larda en önemli geçim kaynağının süngercilik olması ✓ Yine bu dönemde tek tük düzensiz turistlerin/ziyaretçilerin bölgeye gelmesi ✓ 1940-50'li yıllarda ağırlıklı olarak İtalyan turistlerin bölgeye gelmesi
	İlgi	✓ 1958'de ilk turist kafilesinin gelmesi ✓ 1961'de Baskın Sokullu ve Tosun Sezen tarafından geliştirilen regülatör ve basınç odası aracılığıyla tarihi batıklarda çalışmaların başlaması, bu çalışmaların dünyaca ünlü sualtı arkeoloğu Peter Throckmorton'un dikkatini çekmesiyle ilk turizm hareketlerinin başlaması ✓ Üç yıl boyunca Ageon isimli Yunan menşeli geminin haftada iki kez bölgeye Yunan adalarından günübirlikçi turist getirmesi ✓ Turizm ve Tanıtma Derneği'nin kurulması, gayri resmi ilk acente olarak hizmet vermesi ✓ Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın (Halikarnas Balıkcısı), yazdığı kitaplarla Bodrum'un tanıtımına taktı sağlaması, ilçeyi turizme açması ✓ Vehbi Koç'un bölgeyi ziyaret ederek dernek temsilcilerine turizm planlaması konusunda salık vermesi, böylece turizmin halk için önemli bir iş kolu izlenimi vermesi

	✓ 1961'de günümüzdeki acentecilik anlayışından farklı da olsa ilçenin ilk seyahat acentesi Merhaba Turizm'in açılması ✓ 1962'de turizmin tam olarak başlaması ✓ Bodrum'da turizmin her yaştan insan tarafından benimsenmesi ✓ Gönüllülük esasına dayalı turist rehberliğinin yapılması ✓ Dönemin Muğla Valisi Şerif Tüten tarafından sualtı zenginliklerinin yurt dışında tanıtılması ✓ 1963'te ilk turist kafilesinin Brüksel'den Bodrum'a sualtı zenginliklerini görmek için gelmesi ✓ Balıkçı teknesiyle iki-üç hafta süren turların düzenlenmesi ✓ Bodrum'da çekilen sualtı belgeseliyle gezilerin dünya çapında tanınması, gezilere olan ilginin giderek artması ✓ 1965-1966 yıllarında Tavşanburnu'nda yapılan özel bir dalış alanında sadece dalmayı bilen turistlere değil, bilmeyen turistlere de eğitim verilerek gezilerin yapılması ✓ Turistlerin gelmesiyle Bodrumluların para kazanmaya başlaması ✓ Ev pansiyonculuğunun başlaması ✓ Devlet büyükleri, dönemin ünlülerinin ilçeyi ziyaretleri sonucu pansiyon ihtiyacının doğması, çeşitli pansiyonların hayata geçirilmesi ✓ Küçük çaplı yatırımların yapılması ✓ Özel araçları-karavanlarıyla ilçeye gelen turistlerin (genellikle üniversite öğrencileri ve Fransızlar) ihtiyaçlarını karşılamak için küçük işletmelerin açılması, böylece kamp turizmin başlaması (1964-67-68'ler) ✓ 1965-66 yıllarında Turizm Bakanlığı tarafından turizm alanında çalışanlara yönelik mesleki eğitim kurslarının açılması, sertifika programlarının başlaması ✓ 1970'lere kadar süngerciliğin ana geçim kaynağı olması, ilçenin daha çok maceracı turistler tarafından tercih edilmesi
Gelişim	✓ 1970-80 arası yerli turistler tarafından da tercih edilmeye başlaması ✓ Takvimler 1970'li yılları gösterdiğinde ilçede turizmle birlikte eğlence hayatının-bar işletmeciliğinin başlaması ✓ 1979 yılında Halikarnas Disko'nun açılması ✓ Devlet desteği ve girişimci Bodrum halkının kendi olanaklarıyla altyapı sorunlarının köylerde giderilmeye çalışılması, böylece Gümbet yollarının Bitez'e kadar açılması (1974-75'ler) ✓ 1980'lerde ilçenin yabancı turistler-tur operatörleri tarafından keşfedilmesi, böylece ilçede kitle turizmin başlaması ✓ Arta turizm faaliyetleri neticesiyle bölgenin göç almaya başlaması ✓ Barların sosyalleşme alanı olması sebebiyle sayısının gittikçe artması ✓ Konaklama için yatak arz kapasitesinin yetersiz kalması ✓ Turizmin yükselişe geçtiği bu dönemde acenteciliğin hala tam anlamıyla başlamamış olması ✓ Garantili sistem adıyla yerlilere sunulan çözüm önerisiyle otel inşa etmeye karar veren halka yabancı tur operatörleri tarafından üç-beş yıllık peşin nakit para sağlanması ✓ Bu durumun yapılaşmayı tetiklemesi ✓ Yerlilerin evini-arsasını satmasıyla yeni tesislerin açılması, bu durumun küçük esnafın etkisini kaybederek tesislerin yabancı sermayenin eline geçmesine sebep olması ✓ 1980'li yıllardan sonra acenteciliğin çoğalarak rekabet ortamı oluşturması ✓ Turizm Bakanlığı'nın desteğiyle Touralpin Turizm ve Seyahat Acentesinin açılması (1987) ✓ 1980 sonrası Özal'la birlikte turizmin ivme kazanması ✓ Cumhuriyetin ilk yıllarında su-elektrik sorunu yaşayan ilçenin turizmle birlikte 80'lerin sonunda suya kavuşması
Sağlamlaşma	✓ Siyasi partilerin plansızlığının kurbanı olması ✓ İnşaat sektörünün artış göstermesi, turizmin kontrolsüz bir şekilde artması ✓ 1990'larda turist profilinin değişmeye başlaması (para harcamayan turistler) ✓ Eğlence mekânlarında turist profilinin, eğlence anlayışının değişmeye başlaması ✓ Destinasyonun, küçük bir sahil kasabasından gece hayatı imajıyla anılmaya başlaması, yerlilerin bundan rahatsızlık duymaya başlaması

		✓ Turizmin artık temel geçim kaynağı olması, muazzam bir yapılaşmayı da beraberinde getirmesi (taş bina ve beyaz evler korunsa da koylardaki yapılaşmanın olumsuz etkisi) ✓ Bodrum turizmine bir “darbe” olarak nitelendirilebilecek kooperatifçilik hareketleri ✓ Aşırı yapılaşma, kooperatifler, büyük tesislerin etkisiyle taşıma kapasitesinin aşılması ✓ Özellikle göçle ilçeye gelen esnafın davranışlarının bozulmaya başlaması
	Durgunluk	✓ 2000’li yıllar itibarıyla gereğinden fazla acentenin açılması, son 15 yılda sayının düşmesi ✓ Son yıllarda kruvaziyer turizmine hizmet etmesi, günübirlikçiler tarafından tercih edilmesi
	Düşüş	✓ Büyük yabancı yatırımcıların pastadan pay alırken küçük-yerli esnafın, geçimini sağlama konusunda zorluk çekmesi sonucu turizmi tamamen bırakması ✓ Esnafın-yerli halkın artık nüfus içerisinde azınlık konumuna geçmesi ✓ Bodrumun artık tamamen deniz-güneş-kum üçlüsüyle anılması ✓ Ekonomik anlamda elde edilen gelirin döviz cinsinden oldukça düşük olması ✓ Bodrum’un küçük bir kasabadan ziyade aldığı göçlerle (emekliler) büyük bir şehir görünümü kazanması
	İyileştirme	✓ Artan bilinç-farkındalık düzeyiyle eski-yeni Bodrum halkının değerlerine sahip çıkmaya başlaması ✓ Turizmin geleceğinin mahalli idarelerin planlama-politikalarına göre şekillenmesine yönelik bir beklenti olduğu görülmektedir.

Tablo 1d. Kapadokya Destinasyonunun Turizm Yaşam Döngüsü ve Göstergeler

Destinasyonlar	Butler’ın Aşamaları	Göstergeler
Kapadokya (Çakır vd., 2018)	Keşif	✓ 1700’lerin başlarında bölgeyi ziyarete gelen seyyahların Avrupalı elitlere-gezginlere Kapadokya’yı anlatması üzerine o zamanlarda ilginin başlaması ✓ 1800’lerde Charles Texier ve William Hamilton gibi ünlü seyyahların bölgeyi gezip kaleme aldıkları eserlerle Kapadokya’nın bugün dünya çapında gördüğü ilginin temellerini atmaları ✓ 1950’li yıllarda yine bölgeye gelen önemli bir isim olan Yorgo Seferis’in Avrupalılar için turizm olgusunu oluşturması ✓ 1950’lerde bölgeye yabancı turistlerin gelmesi
	İlgi	✓ 1960’lı yıllarda turizmin bölgenin ana geçim kaynaklarından biri olmaya başlaması ✓ Sırt çantalı turistlerin 60’ların ikinci yarısından sonra bölgeye gelmesi ✓ 1970’lerde Fransızların bölgeye rağbet göstermesi ✓ Bu dönemde seyyahların yazılarını Fransa ve Avrupa’da büyük dergilerde yayınlaması, bölgenin bilinirliğinin artması ✓ Bu dönemde gelen turistlerin kültür ve inanç turizmi amaçlı bölgeye gelmesi ✓ Bu ilgiye rağmen Türkiye’de iletişim ve ulaşım ağının, turizm altyapı-üstyapısının yetersiz olmasının bölgenin bir turizm merkezi olarak gelişmesinin uzun sürmesine neden olması ✓ Türk konukseverliğinin turizmin gelişmesine katkı sağlaması ✓ Yabancı turistlere gösterilen konukseverliğin ve ilginin turistlerle yerli halk arasındaki iletişimi-etkileşimi arttırması ✓ Yabancı turistlerin gösterilen konukseverliğin karşılığı olarak halka para vermesi sonucu halkta bu işten para kazanılabileceği izleniminin oluşması ✓ Turist-yerli halk etkileşimiyle canlanan turizm faaliyetlerinin zamanla profesyonel bir iş koluna dönüşmesi, turizmin bölgenin en büyük kazanç kapısı haline gelmesi ✓ 1973’te bölgenin Turizm Gelişim Alanı olarak ilan edilmesi, bölgede turizmin ivme kazanması
	Gelişim	✓ 1975 yılına kadar ev pansiyonculuğunun hâkim olması, daha sonra Turban Oteli’nin açılmasıyla büyük ölçekli turizm işletmelerinin inşa edilmeye başlaması ✓ Ürgüp, Avanos, Nevşehir bölgelerinde açılan Turban Otellerinin, halkın nazarında profesyonel turizm işletmecilik anlayışının gelişmesinde etkili olması

		✓ Turistlerin davul-zurna eşliğinde karşılanarak otellere götürülmesi ✓ Otel işletmeciliğinin gelişimine paralel olarak turist rehberliği ve seyahat acenteciliği faaliyetlerinin gelişmesi ✓ 1980 yılına kadar turist profilinin münferit ziyaretçilerden oluşması ✓ 1980’de havayolu ulaşımın artmasıyla turizmin bölgede kitlesel bir hal alması ✓ Büyük ölçekli turizm işletmelerinin sayısının artması ✓ 1982’de Turizm Teşvik Kanunu’nun çıkması, 1985 yılında Göreme’nin UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne girmesi ✓ Bu gelişmelerle talepte artışın ve paralelinde kitle turizmine yönelimin başlaması ✓ 1980’lerden 90’lara kadar turizmin bölgede altın yıllarını yaşaması
	Sağlamlaşma	✓ 1990’lı yıllar itibarıyla bölgedeki turizm anlayışının kitle turizmi hareketine dönmesiyle bölgeye gelen ziyaretçi profilinin Fransızlardan, Avrupa-Uzakdoğu turist profillerine yayılması ✓ Bu gelişmeyle bölgede turizm sezonunun uzaması (mevsimselliğin ortadan kalkması), verimliliğin de böylece artması
	Durgunluk	✓ Mevsimselliğin ortadan kalkması ve verimliliğin artmasının yanı sıra kitle turizmiyle bölgenin olumsuz etkilere maruz kalmaya başlaması ✓ 1990’lardaki I. Körfez Savaşının turizm gelişimine darbe vurması ✓ Yine aynı yıllarda Türkiye’de ekonomik krizin baş göstermesi, devalüasyon-enflasyon etkili yerlilerin maddi-manevi anlamda oldukça zorlanması ✓ Teşvik Kanunu sonrası yapılan ölçsüz yatırımlar sonucunda arz-talep dengesinin sağlanmasında sorunlar yaşanması, gelen turist sayısındaki artışa rağmen fiyatların büyük oranda düşmesi (yanlış rekabet stratejisinin benimsenmesi) ✓ Yine bu dönemde terör olaylarının bölgede turizm faaliyetlerinin kesilmesine neden olması
	Düşüş	✓ Kitle turizmiyle ucuz destinasyon imajının oluşmasının önüne geçebilmek için bazı çabaların gösterilmesiyle bölgenin düşüş aşamasını yaşamadığı görülmektedir. Her dönem çekiciliğini ve yerli-yabancı turistlerin gözdesi olan bir destinasyon olma kimliğini korumuştur.
	İyileştirme	✓ 2000’li yıllarda ve sonrasında butik otelcilik anlayışıyla birlikte lüks-kışıye özel hizmet üretimi anlayışının oluşturulmasıyla bölgenin kitle turizmi ve ucuz destinasyon imajının düzeltilmeye çalışılması ✓ Yine bu yıllarda yerli turistlerin ilgisinin artması ✓ 2000’li yıllarla birlikte turizmin 12 aya yayılması ✓ Günümüzde durgunluk döneminde yaşanan turizmin kırılganlık noktalarının birçoğunun (düşük fiyat politikası haricinde) çözüme kavuşturulması (Her destinasyonda olduğu gibi burada da elbette zaman içerisinde turizmin olumsuz etkilerinin baş göstermesi kaçınılmaz olmuştur.)

Tablo 1e. Uludağ Destinasyonunun Turizm Yaşam Döngüsü ve Göstergeler

Destinasyonlar	Butler’ın Aşamaları	Göstergeler
Uludağ (Evren & Güldemir, 2018)	Keşif	✓ Türkiye’de henüz deniz-güneş-kum turizmi önem kazanmadan önce 1930’larda kış turizminin temellerinin atılması ✓ Osman Şevki Uludağ tarafından hazırlanan raporda (1925) Uludağ’ın kayak yapmaya uygun olduğunun belirtilmesi ✓ 1924’te Şaban Örnektekin’in kayak yapmak için dağa çıkması, Uludağ’da kayak yapan ilk kişi olarak tarihe adını yazdırması ✓ 1931’de Büyük Otel’in açılması ✓ 1933’ten itibaren otelin kışın da hizmet vermeye başlaması ✓ 1933’te bir başka kayak tutkunu Alexi Abraham’ın dağda kayak yaptığı esnada çektiği fotoğrafları dönemin valisine göstermesi, bir de dağın kayak için uygunluğuna yönelik rapor sunması ✓ 1933’te Monsieur Guillot’un ve iki Türk gencinin dağın zirvesine çıkması ✓ Yapılan bu münferit gezilerin İstanbul ve Bursa’da ilgi uyandırması ✓ 1933’te Bursa Dağcılık Kulübü’nün kurulması

		✓ 1930'ların ortalarından itibaren ülke çapında tanıtımının yapılması, ünlü ve zengin kişilerin uğrak yeri haline gelmesi
	İlgi	✓ 1935'te Kayakevi'nin açılması, uygun fiyata her kesimden kayak severe kayak yapma olanağı tanıtımının kayak turizmi açısından önem arz etmesi ✓ Dönemin önemli isimlerinin (devlet büyükleri, futbolcular, ünlü tüccarlar gibi) gruplar halinde dağda bulunan Büyük Otel'de konaklayarak kayak yapması ✓ Dönemin yöneticilerinin bu gelişmelerle birlikte dağın kayak potansiyelinden haberdar olması ✓ Alman profesörlerin dağda kamp yaparak kampçılık faaliyetlerini başlatması ✓ Tüm bu girişimlerin gerçek kayak sever, maceracı, idealist kişiler tarafından zorlu şartlar altında henüz teleferik, telesiyej gibi mekanik sistemlerin varlığı olmadan, kayak malzemesi temininin önemli bir sorun olduğu yıllarda gerçek bir tutkuyla gerçekleştirilmesi ✓ 1940'larda kulüp tarafından dönemin şartlarına uygun bir şekilde güvenlik önlemlerinin alınması, 50'lerin sonlarına kadar kulübün Bursa'ya ve Uludağ'a önemli katkılar sunması ✓ 1950'de Uludağ'ın tanıtılması için "Uludağ Rehberi"nin kaleme alınması, devamında birçok kitap-broşür yazılması
	Gelişim	✓ 1950'lerin ortasında Uludağ turizmi için önemli bir mekanik tesis hizmeti olarak nitelendirilen lift işletmesinin kurulması ✓ 1950'lerin sonlarından itibaren kulübün amacına hizmet etmemeye başlaması, kayak severlerden ziyade farklı amaçları olan insanlara hizmet etmeye başlaması ✓ 1960'larda kulübün kumar oynanan bir lokal haline gelmesi, faaliyetinin sona ermesi ✓ 1961'de Uludağ'ın Milli Park ilan edilmesi, böylece bu durumun doğal çevrenin korunmasına önemli katkılar sağlaması ✓ 1970'lerden sonra büyük tesislerin yapılması, sayısının artması, sosyetenin önde gelenleri tarafından sıklıkla tercih edilmesi, dönemin filmlerinin burada çekilmesi, sanatçıların tatil için burayı tercih etmesi ✓ Yine bu dönemde Türkiye'nin ilk telesiyejinin hizmete girmesi ✓ 1960-70'ler dağda özel yatırımların sayısının artması, bu otellerde aile sıcaklığında ortamlarda gelen misafirlere hizmet verilmesi
	Sağlamlaşma	✓ 1970'li yıllardan itibaren arz kapasitesinin ve turist sayısının artması sonucu zaman içerisinde sorunların ortaya çıkması ✓ 80'li yılların ortaları ve 90'ların ortalarına değin ciddi anlamda su problemlerinin yaşanması ✓ Otel geceleme sayılarında düşüşlerin yaşanmaya başlaması (örneğin, başlarda Perşembe giriş Pazar çıkış şeklindeyken zamanla sadece hafta sonu gecekalmelerin gerçekleşmesi) ✓ Yıllarca çok başlılığın getirmiş olduğu bir plansızlıkla yeni tesislerin inşası, mevcut tesislerin yenilenmesinin zor olması, bu durumun kaçak yapılaşmayı tetiklemesi ✓ Milli Park olduktan sonra dağa giriş esnasında alınan ücretlerin dağın ihtiyaçlarına harcanmaması ✓ Uludağ'ın özel yatırımlar ve adeta bir "virüs" gibi çoğalan-yayılan misafirhaneler neticesinde artık küçük bir şehir görünümü kazanması (1980'lerden itibaren) ✓ Bu tesislerin, özel tesislere kıyasla giderlerinin çok olmamasının ve düşük fiyatlı geceleme imkânı sunmasının haksız rekabet ortamının oluşmasına sebep olması
	Durgunluk	✓ 1999 Gölcük depremi sonucu İstanbullu olan potansiyel müşteri sayısında ciddi düşüş yaşanması, böylece talebin de düşmesi ✓ Bu süreçte ardı ardına gelen problemlerin, çok başlılığın ve çözümsüzlüklerin artması ✓ Mahalli idarelerden kaynaklanan yetki karmaşasının ve yasal düzenlemelerin, bölgede yenilik ve gelişim çabasına girişen özel işletme yatırımcılarının önünde engel oluşturması, yenilik yapma konusunda "işlerin yokuşa sürülmesinin" işletmecilerin geri adım atmasına sebebiyet vermesi
	Düşüş	✓ Altyapı yetersizliklerinin işletmecileri yorması, bu sorunların zamanla kalitenin düşmesine, böylece turist profilinin değişmesine sebep olması ✓ 2000'li yıllar itibarıyla bu durumun bölgenin müdavimi olan turistlerin artık başka kayak turizmi yapılan merkezlere yönelmesi

		✓ 2005 yılı itibarıyla birçok yeni otelin inşa edilmesi, bu yeni tesislerin eski tesislerin tercih edilmemesine sebep olması
	İyileştirme	✓ 1991'de kaleme alınan bir gazete köşe yazısıyla Uludağ'ın sorunlarından bahsedilerek destinasyonu bu durumdan kurtarma çabalarının başlatılması ✓ 2000'ler itibarıyla çözüm arayışlarının hızlanması ✓ 2000'li yıllarda bölgedeki özel işletmeciler tarafından kamu misafirhanelerinin yıkılmasına yönelik girişimlerin bir ölçüye kadar karşılık bulması ✓ 2008 yılı ve sonrasında yenilenme çabalarının başlaması ✓ Yönetim birliğinin sağlanması, ulaşım kolaylığı, altyapı sorunları, sezonda sürekli kar bulunması, genel kullanım alanlarının oluşturulması gibi konuların gündeme getirilmesi

Destinasyonların; keşif, ilgi, gelişim, sağlamlaşma, durgunluk, düşüş ve gençleşme aşamalarını farklı dinamiklerle yaşadığı görülmektedir. Her bir destinasyonun benzersiz coğrafi, kültürel ve ekonomik dinamikleri olmasına rağmen, bu destinasyonların turizm gelişiminde ortak başarı ve başarısızlık noktaları bulunmaktadır.

Akçakoca, 1950'lerde keşfedilen bir sayfiye bölgesi olarak turizm gelişimini nispeten organik bir şekilde yaşamıştır. Ankara-İstanbul gibi büyük şehirlere olan yakınlığı neticesinde memurlar ve özel sektör çalışanları tarafından keşfedilen Akçakoca, özellikle yerel halkın pansiyonculuğa yönelmesiyle turizmin ilk aşamalarında doğal bir büyüme sergilemiştir. Ancak Akçakoca, sürdürülebilir bir turizm politikası geliştiremediği ve bölgenin doğal avantajlarını yeterince değerlendiremediği için 1990'larda durgunluk ve ardından düşüş aşamalarına girmiştir. Bölgenin tanıtım eksikliği ve yanlış yönetim kararları, turizmin tek başına güçlü bir ekonomik kaynak olmasını engellemiştir. Bunun sonucunda yerel halk, balıkçılık ve tarım gibi alternatif geçim kaynaklarına yönelmiştir.

Alanya, 1950'lerden itibaren turizm potansiyelini arttırmış ve 1980'lerde kitle turizmi merkezi haline gelmiştir. Ancak, her şey dâhil sistemin olumsuz etkileri ve çevre sorunları Alanya'nın sürdürülebilir turizm gelişimini tehdit etmektedir. Her şey dâhil sisteminin yerel ekonomiye daha fazla katkı sağlayacak şekilde düzenlenmesi gereklidir. Bu sistemin çevresel ve sosyo-ekonomik etkileri yeniden değerlendirilmelidir. Alanya'nın kültürel mirası, yerel halkın da katılımıyla öne çıkarılarak daha otantik bir turizm deneyimi sunulabilir. Bu, Jurowski'nin (2011) önerdiği bir strateji olarak yerel halkın daha fazla fayda sağlamasına yardımcı olur. Alanya'da mevsimselliğin getirdiği dengesizlik ortadan kaldırılabilir. Yaz sezonu dışındaki dönemlerde kültür, sağlık ve spor turizmi geliştirilebilir.

Bodrum, 1970'lerden itibaren popüler bir turizm destinasyonu haline gelmiş, kitle turizminin olumsuz etkileriyle karşı karşıya kalmıştır. Aşırı yapılaşma, çevre sorunları, yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumu Bodrum'un düşüş dönemine girmesine neden olmuştur. Bodrum'da aşırı yapılaşma ve kooperatif hareketleri, bölgenin doğal yapısını tehdit etmektedir. González Tirados (2011), turizm altyapısının kontrollü bir şekilde büyütülmesi gerektiğini belirtmektedir. Bodrum'un deniz-güneş-kum turizmine bağımlılığını azaltarak, kültür ve doğa turizmine yönelmesi, bölgenin turistik çekiciliğini yeniden arttırabilir. Costa vd. (2022), sürdürülebilir turizm stratejilerinin bu tür bölgelerde uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Yerel halkın

turizmden elde ettiği faydayı arttırmak için küçük ölçekli yerel işletmelerin desteklenmesi gerekmektedir. Yerli esnafın turizme daha fazla dâhil edilmesi, bölgenin ekonomik faydasını arttırabilir.

Kapadokya, benzersiz jeolojik yapısı ve kültürel zenginliğiyle turistlerin ilgisini çekmiş, 1980'lerden itibaren kitlesel turizm yaşamıştır. Ancak, kitle turizminin etkisiyle bölge çevresel sorunlarla karşılaşmıştır. Kitle turizminin neden olduğu çevresel sorunlar çözülmeli ve sürdürülebilir turizm politikaları oluşturulmalıdır. Bölgedeki konaklama seçenekleri butik otelcilik ve kişiye özel hizmet anlayışıyla geliştirilerek, yüksek gelirli turist profili hedeflenebilir. Bu, Costa vd.'nin (2022) önerdiği bir paradigma değişimidir. Kapadokya gibi UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan bölgelerde çevre düzenlemeleri daha sıkı denetlenmelidir.

Uludağ, Türkiye'de kış turizminin başladığı yer olarak 1930'lardan itibaren gelişmiş, ancak 1990'lardan sonra durgunluk ve düşüş yaşamıştır. Kış turizmi için kritik olan altyapı eksikliklerinin giderilmesi, özellikle ulaşım ve tesislerin yenilenmesi gerekmektedir. González Tirados (2011), altyapının sürdürülebilir turizm için önemini vurgulamaktadır. Kış sezonunu uzatmak amacıyla yaz aylarında alternatif turizm olanakları sunulabilir (doğa yürüyüşleri, dağ bisikleti gibi). Bu, Butler (1980) tarafından önerilen destinasyonların gençleşme stratejisinin bir parçasıdır. Yerel yönetimlerin turizmi canlandıracak projelere daha fazla yatırım yapması ve sürdürülebilir kalkınma politikaları oluşturması gereklidir.

Destinasyonların turizm yaşam döngüsündeki gelişim süreçleri, bazı benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Alanya ve Bodrum, kitle turizminin hızla gelişmesiyle büyük ekonomik başarılar elde etmiş, ancak bu hızlı büyüme, çevre sorunları ve yerel halkın turizmden elde ettiği kazançların azalmasıyla olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Kapadokya, turizmde her zaman güçlü bir konuma sahip olmuş ve kültürel mirası sayesinde mevsimsellik sorununu aşmayı başarmıştır. Ancak kitle turizmiyle bölgenin ucuz destinasyon imajı kazanması, kazançlarını olumsuz etkilemiştir. Akçakoca ve Uludağ, erken dönemde başarılı bir turizm gelişimi göstermelerine rağmen, altyapı sorunları, yanlış yönetim politikaları ve çevresel faktörler nedeniyle durgunluk ve düşüş aşamalarına girmiştir. Her destinasyonun ortak sorunu, sürdürülebilir turizm politikalarının geliştirilememesi ve çevresel sorunların dikkate alınmamasıdır. Başarı, turizmi uzun vadeli bir planla yönetmek, yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımını sağlamak ve destinasyonun doğal ve kültürel mirasını korumakta yatmaktadır.

Destinasyonların başarısını sürdürülebilir kılmak için doğanın korunması, alternatif turizm modellerinin geliştirilmesi, yerel halkın katılımı, altyapının iyileştirilmesi ve pazarlama stratejilerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Her destinasyonun farklı dinamiklere sahip olması, önerilerin özelleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu destinasyonların karşılaştıkları sorunlar ve başarı stratejileri, sürdürülebilir turizm için önemli dersler sunmaktadır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bir destinasyonun başarı ya da başarısızlık öyküsü incelendiğinde, bu öykünün o destinasyonun geleceğine önemli ölçüde ışık tuttuğu görülmektedir. Bu çalışmada da söz konusu yaklaşımdan hareket

edilmiş; destinasyonların geçmişleri ve turizm yaşam döngüleri incelenerek günümüzdeki durumları anlaşılmasına çalışılmıştır. Bir destinasyonun geleceğini kavrayabilmek ya da bu gelecekle yüzleşebilmek için geçmişe başvurmak zorunludur; zira geçmiş somut ve gözlemlenebilirken gelecek belirsizliğini korumaktadır. Geleceği yalnızca sezgiye dayanarak tahmin etmek güvenilir bir yaklaşım değildir. Geçmişten elde edilen bilgi birikimi, geleceğe yönelik çıkarımlar yapılmasına ve bu çıkarımlar aracılığıyla geleceğe yön verilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu çalışmada, destinasyonların geçmiş deneyimlerinden elde edilen birikimden yararlanılarak başarı ve başarısızlık süreçleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Bir destinasyonun başarısı veya başarısızlığı, genellikle geçmişten gelen bilgi birikiminin ve bu bilgi birikiminin geleceğe yansıtılma biçiminin bir sonucudur. Destinasyonlar, doğal ve kültürel kaynaklarının sürdürülebilir şekilde yönetilmesi, tanıtım faaliyetlerinin yeterliliği ve yerel halkın turizme olan bakış açısı gibi birçok faktörle şekillenmiştir. Bu çalışmada incelenen destinasyonlar, Türkiye turizminin önemli merkezleri olarak öne çıkmış, ancak her biri farklı dönemlerde farklı zorluklarla karşılaşmıştır. Bu durum, turizmde sürdürülebilir başarıya ulaşmanın çok yönlü ve karmaşık bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada destinasyonlara dair detaylı analizler sunulmuştur. Farklı gelişim evreleri, karşılaştığı zorluklar ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Her destinasyonun başarı veya başarısızlık hikâyesi, turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini nasıl yönettiğine bağlı olduğu görülmüştür. Örneğin, Kapadokya doğal-kültürel mirasını koruyarak turizmi sürdürülebilir kılmayı başarmıştır. Doğal cazibe merkezleri ve tarihi zenginlikler, Kapadokya örneğinde olduğu gibi, etkin bir yönetimle turizmin temel itici gücü olabilmektedir. Bununla birlikte, bu kaynakların tükenmesi veya kötü yönetilmesi durumunda destinasyonlar hızla bilinirliğini kaybedebilir. Benzer şekilde, Bodrum ve Alanya, kitle turizmi ve büyük ölçekli otel yatırımlarıyla hızla büyümüş, ancak bu büyüme çevresel bozulmayı beraberinde getirirken, yerel halkın turizmden elde ettiği kazançların azalmasına yol açmıştır. Kim, Uysal & Sirgy (2013), Pizam & Milman (1986), turizmin ekonomik faydalarının yanı sıra sosyal ve kültürel etkilerinin de dikkatle değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Birçok destinasyon, yerel yönetimlerin stratejik vizyon eksikliği veya yanlış kararlar nedeniyle turizmde düşüş yaşamaktadır. Örneğin, Akçakoca ve Bodrum gibi bölgelerde yerel yönetimlerin altyapı eksikliklerine ve çevre tahribatına karşı yeterli önlemler alamamaları, bu destinasyonların uzun vadeli sürdürülebilirliklerini zora sokmuştur. TAYD Modeli bu durumu açıkça gösterir; destinasyonların gelişme aşamasında alınan yönetimsel kararlar, uzun vadede bu destinasyonların turizm döngüsünde hangi aşamaya ulaşacağını belirler. Eğer yerel yönetimler, destinasyonun büyümesini planlarken çevresel etkileri ve yerel halkın taleplerini göz ardı ederse, bu destinasyonların düşüşe geçmesi kaçınılmazdır.

Akçakoca örneğinde, turizm politikalarının uzun vadeli planlama yerine kısa vadeli ekonomik kazanımlara odaklanması, bölgenin altyapı eksikliklerinin giderilmemesiyle sonuçlanmıştır. Yerel yönetimlerin turizmi teşvik etme çabaları, çevre düzenlemeleri, konaklama altyapısının yetersizliği ve doğal kaynakların korunması gibi konularda yetersiz kalmış ve bu durum destinasyonun cazibesini

kaybetmesine neden olmuştur. Aynı durum Bodrum için de geçerlidir. Bodrum'da yerel yönetimlerin kontrolsüz yapılaşmaya izin vermesi, bölgedeki doğal güzelliklerin ve tarihi mirasın tahribatına yol açmıştır. González Tirados (2011), turizmin sürdürülebilirliği için destinasyonlarda altyapı yatırımlarının uzun vadeli bir perspektifle ele alınması gerektiğini vurgular. Özellikle deniz-güneş-kum turizmine dayalı destinasyonlarda, doğal kaynakların korunması ve yapılaşmanın kontrol altında tutulması, destinasyonun sürdürülebilirliği açısından hayati bir öneme sahiptir.

Baloch, Shah, Iqbal, Sheeraz, Asadullah, Mahar & Khan (2023) tarafından yürütülen çalışma, ekonomik sürdürülebilirliği ve yerel halkın sosyal refahını tehlikeye atmadan çevresel ve doğal kaynakların etkili korunmasını sağlamak için destekleyici hükümet politikası müdahalelerini içeren sürdürülebilir eko-turizm gelişimi için bir model çerçevesi önermektedir. Hartman (2023) tarafından yürütülen çalışmada, destinasyon yönetiminin ve politika çerçevelerinin turizm gelişimini şekillendirmede nasıl kritik bir rol oynadığı tartışılmakta ve yönetim düzeyindeki kararların (sürdürülebilirlik, aşırı turizmle ilgili politikalar dahil) destinasyonlar için uzun vadeli sonuçları nasıl önemli ölçüde etkilediği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla destinasyonların turizm potansiyelini sürdürülebilir bir şekilde yönetebilmesi için yerel yönetimlerin uzun vadeli planlar yapması, çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri dengelemesi gerekmektedir.

Destinasyonların sürdürülebilir başarısını güvence altına almak amacıyla çeşitli stratejik öneriler geliştirilmesi mümkündür. Bu önerilerin başında turizmin çeşitlendirilmesi gelmektedir. Kitle turizmine alternatif olarak geliştirilecek turizm modelleri hem çevresel sürdürülebilirliği güçlendirecek hem de yerel halkın turizm gelirlerinden aldığı payı artıracaktır. Eko-turizm, kültürel turizm ve butik otelcilik gibi alternatif yaklaşımlar, destinasyonların kitle turizmine olan bağımlılığını azaltarak daha sürdürülebilir bir gelişim süreci sağlayabilir. Bu doğrultuda Christou (2012), kitle turizmi ile alternatif turizm modellerinin birbirini dışlamak yerine bir arada var olabileceğini ve bu sayede destinasyonların uzun vadeli başarıya ulaşabileceğini savunmaktadır.

Mihalic (2024), kitle turizmiyle alternatif turizm modellerinin bir arada var olabileceğini ve destinasyonların bu denge sayesinde uzun vadeli başarı elde edebileceğini savunmaktadır. Kitle turizminin genellikle çevresel ve sosyal açıdan daha az sürdürülebilir olarak algılanmasına rağmen, eko-turizm veya kültürel turizm gibi alternatif turizm modellerinin daha sürdürülebilir uygulamalara fırsat sağladığı belirtilmektedir. Başarının anahtarı, bu iki yaklaşımı birbiriyle rekabet ettirmek yerine, birbirini tamamlayacak şekilde bütünleştirmektir. Mihalic, bu çift yönlü yaklaşımın turizm endüstrisinde sürdürülebilir büyümeyi desteklediğini, dış baskılara uyum sağlayarak, değişen tüketici taleplerine yanıt vererek, destinasyonların dayanıklılık kazanabileceğini vurgulamaktadır. Böylece, destinasyonlar hem ekonomik hem çevresel hem de sosyal açıdan sürdürülebilirlik sağlayarak uzun vadeli başarı elde edebilir. İkinci olarak, yerel halkın turizm faaliyetlerine daha aktif katılımının sağlanması gerekmektedir. Yerel halkın turizmden elde ettiği kazançların artması, turizme karşı olumlu bir tutum geliştirilmesini destekleyecek ve destinasyonun sosyal sürdürülebilirliğini güçlendirecektir. Jurowski (2011), Ramesh

(2022), Sapkota, Palamanit, Techato, Gyawali, Ghimire & Khatiwada (2024), turistlerle yerel halk arasındaki etkileşimlerin, bir destinasyonun uzun vadeli başarısı için kritik olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, destinasyon yönetiminde yerel halkın daha fazla söz sahibi olması ve turizm yatırımlarından elde edilen gelirlerin adil bir şekilde dağıtılması, turizmin sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik, bir destinasyonun turizm başarısını sürdürmesi için kritik bir unsurdur. Kapadokya gibi doğal-kültürel mirasa sahip bölgelerde, yerel yönetimlerin çevresel koruma politikalarını ihmal etmesi, turizmden elde edilen kazançların uzun vadede azalmasına neden olabilir. Holden (2008), çevresel sürdürülebilirliğin turizm destinasyonları için sadece etik bir zorunluluk değil, aynı zamanda ekonomik olarak da bir gereklilik olduğunu savunur. Doğal kaynakların korunmaması durumunda, turistlerin bölgeye olan ilgisinin zamanla azalacağı ve destinasyonun ticari olarak sürdürülebilir olamayacağı uyarısında bulunur.

Yerel yönetimlerin bir diğer önemli sorumluluğu, turizm yatırımlarından elde edilen kazançların yerel ekonomiyle bütünleşmesini sağlamaktır. Birçok destinasyonda, büyük turizm yatırımları yerel halkın ekonomik fayda sağlamasını engellerken, küçük işletmelerin ayakta kalmasını zorlaştırmaktadır. Her şey dâhil sistemi gibi kitle turizmine dayalı uygulamalar, yerel esnafın turizmden sağladığı geliri önemli ölçüde azaltmaktadır. Alanya bu duruma en iyi örneklerden biridir; büyük otel zincirlerinin hâkimiyeti ve yerel halkın turizm sektöründen dışlanması, turizm gelirlerinin büyük ölçüde yabancı sermayeye akmasına neden olmuştur.

Destinasyonların yönetimi sadece ekonomik-çevresel politikalarla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda turizmle ilişkili sosyal politikaları da kapsamalıdır. Yerel yönetimler, turizmin yarattığı sosyal sorunlarla da ilgilenmek zorundadır. Artan turist sayısı, yaşam maliyetlerini arttırabilir ve yerel halkın yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilir. Özellikle kitle turizmine bağımlı destinasyonlarda, yerel halkın turistlerle yaşadığı sosyal çatışmalar yaygın hale gelebilir. Bu çatışmalar, turistlerin bölgeye olan ilgisini azaltabilir ve destinasyonun cazibesini kaybetmesine yol açabilir. Yerel yönetimler, bu tür sosyal sorunları çözmek için yerel halkın katılımını teşvik eden politikalar geliştirmeli ve sosyal uyum sağlamaya yönelik adımlar atmalıdır.

Destinasyonların başarı/sızlık öyküsü, turizm politikalarının nasıl yönetildiğine ve yerel halkın bu süreçlere nasıl dâhil edildiğine dair önemli dersler sunmaktadır. Destinasyonların başarısı, sadece ekonomik büyüme ve turist çekme kapasiteleriyle değil, aynı zamanda sosyal-çevresel sürdürülebilirliği sağlayacak stratejiler geliştirme yetenekleriyle de ilgilidir. Turizm destinasyonlarının uzun vadeli başarısı için, yerel yönetimlerin etkili politikalar geliştirmesi, yerel halkın katılımını sağlaması ve çevresel sürdürülebilirliği ön planda tutması gerekmektedir. Aksi halde, turizmin sadece kısa vadeli kazançlara odaklanması, destinasyonların cazibesini kaybetmesine ve uzun vadede başarısız olmasına yol açacaktır.

Çalışmada sonuca ulaşmak için veri olarak alanyazından yararlanılmıştır. Bu, çalışmanın en önemli sınırlılığını oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmanın bir diğer sınırlılığını, incelenen destinasyonlar oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlar incelenen destinasyonlar için geçerlidir. İleride yapılacak araştırmalarda farklı destinasyonlar araştırmaya dâhil edilebilir. Yine sonuçların çeşitlendirilmesi adına gelecek çalışmalarda

yapılacak araştırmalarla farklı turizm türüne ev sahipliği yapan farklı destinasyonların karşılaştırılarak özellikle yerlilerin bu konudaki tutumu ortaya çıkarılabilir. Turizm destinasyonlarının sürdürülebilirliği, yerel halkın katılımı ve destinasyona yönelik tutumlarıyla doğrudan ilişkilidir. Çalışmada yerel halkın turizmle bütünleşmesi konusu ele alınarak, turizm kazançlarının adil bir şekilde dağıtılmaması gibi önemli konulara dair somut örnekler ve çözüm önerileriyle yerel halkın tutumu detaylı olarak incelenebilir. Sosyal sürdürülebilirlik açısından, turizmin yerel halk üzerindeki olumsuz etkileri daha ayrıntılı ele alınabilir.

Buradaki en önemli husus farklı turizm türüne ev sahipliği yapan destinasyonların ele alınmasıdır. Çünkü farklı turizm türüne ev sahipliği yapan destinasyonlarda, yerlilerin ve destinasyonun turizm faaliyetlerinden nasıl etkilendiği konusu bu farklılıktan önemli derecede etkilenmektedir (Mason, 2020). Ele alınan destinasyonlarda turizmin başarılı olup olmadığı, ana ölçüt olan yerli halkın tutumu dikkate alınarak, birlikte ortaya konabilir, sonuçta ortaya çıkan sorular yanıtlanabilir ve bu bilgi birikimine katkı sağlanmaya devam edilebilir.

KAYNAKÇA

- Baloch, Q. B., Shah, S. N., Iqbal, N., Sheeraz, M., Asadullah, M., Mahar, S., & Khan, A. U. (2023). Impact of tourism development upon environmental sustainability: a suggested framework for sustainable ecotourism. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(3), 5917-5930. doi:10.1007/s11356-022-22496-w
- Bayrakçı, S., & Zencir, E. (2018). Muz Bahçelerinden Turizm Cennetine: Alanya'nın Turizm Yolculuğu. N. Kozak (Ed.) *Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 53-71). Yıkılmazlar Basın Yayın.
- Bujosa Bestard, A., & Nadal, J. R. (2007). Modelling environmental attitudes toward tourism. *Tourism Management*, 28(3), 688-695. doi:10.1016/j.tourman.2006.04.004
- Bull, A. (1995). *The Economics of Travel and Tourism* (2. Baskı). Longmans, Green & Co Ltd.
- Butler, R. W. (1980). The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. *The Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, 24(1), 5-12. doi:10.1111/j.1541-0064.1980.tb00970.x
- Butler, R. (2022). Measuring tourism success: Alternative considerations. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 14(1), 11-19. doi:10.1108/WHATT-10-2021-0133
- Butowski, L. (2021). Sustainable tourism: a human-centered approach. *Sustainability*, 13(4), 1835. doi:10.3390/su13041835
- Christou, L. (2012). Is it possible to combine mass tourism with alternative forms of tourism: The case of Spain, Greece, Slovenia and Croatia. *Journal of Business Administration Online*, 11(1), 1-8.
- Costa, J., Varum, C., Montenegro, M., & Gomes, J. (2022). Measuring tourism success: Are we on the brink of a new paradigm? *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 14(1), 3-7. doi:10.1108/WHATT-10-2021-0130
- Çakır, O., Tören, E., & Evren, S. (2018). Bir Yeryüzü Cennetinin Turizm Cennetine Dönüşme Hikayesi: Kapadokya. N. Kozak (Ed.) *Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 155-174). Yıkılmazlar Basın Yayın.
- Diamond, J. (2019). *Çöküş: Toplamlar Başarısızlığı ya da Başarıyı Nasıl Seçerler?* (1. Baskı). (B. Baysal Çev.). Pegasus Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 2005, 1. Baskı).
- Doğan, H. Z. (2004). *Turizmin Sosyo-Kültürel Temelleri* (2. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Doxey, G. (1975). A causation theory of visitor-resident irritants: Methodology and research inferences. In *Conference Proceedings: Sixth Annual Conference of Travel Research Association*, (pp.195-198). San Diego, CA.

- Evren, S., & Güldemir, O. (2018). Türkiye’de Kış Turizminin Başladığı Yer: Uludağ. N. Kozak (Ed.) *Dünden Bugüne Türkiye’de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 263-296). Yıkılmazlar Basın Yayın.
- Figini, P., & Patuelli, R. (2022). Estimating the economic impact of tourism in the european union: Review and computation. *Journal of Travel Research*, 61(6), 1-15. doi:10.1177/00472875211028322
- Gilbert, E. W. (1939). The growth of Inland and seaside health resorts in England. *Scottish Geographical Magazine*, 55(1), 16-35. doi:10.1080/00369223908735100
- González Tirados, R. M. (2011). Half a century of mass tourism: evolution and expectations. *The Service Industries Journal*, 31(10), 1589-1601. doi:10.1080/02642069.2010.485639
- Gössling, S., & Peeters, P. (2015). Assessing tourism’s global environmental impact 1900–2050. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(5), 639-659. doi:10.1080/09669582.2015.1008500
- Hartman, S. (2023). Destination governance in times of change: a complex adaptive systems perspective to improve tourism destination development. *Journal of Tourism Futures*, 9(2), 267-278. doi:10.1108/JTF-11-2020-0213
- Herdman E. A. (2006). Derleme Makale Yazımında, Konferans ve Bildiri Sunumu Hazırlamada Pratik Bilgiler. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 3(1), 2-4.
- Holden, A. (2008). *Environment and Tourism* (2. Baskı). Routledge.
- Jafari, J. (1979). The Tourism Market Basket of Goods and Services. *Tourism Recreation Research*, 4(2), 1-8. doi:10.1080/02508281.1979.11014979
- Jurowski, C. (2011). Tourism development and destination community residents. In Y. Wang & A. Pizam (Eds.) *Destination marketing and management: Theories and applications* (pp. 284-299). CABI.
- Kim, K., Uysal, M., & Sirgy, M. J. (2013). How does tourism in a community impact the quality of life of community residents? *Tourism Management*, 36, 527-540. doi:10.1016/j.tourman.2012.09.005
- Kozak, N. (Ed.). (2018). *Dünden Bugüne Türkiye’de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler Cilt 10* (1. Baskı). Yıkılmazlar Basın Yayın.
- Luo, W. (2018). Evaluating Tourist Destination Performance: Expanding the Sustainability Concept. *Sustainability*, 10(2), 516. doi:10.3390/su10020516
- Mason, P. (2020). *Tourism Impacts, Planning and Management* (4. Baskı). Routledge.
- Mihalic, T. (2024). Trends in Sustainable Tourism Paradigm: Resilience and Adaptation. *Sustainability*, 16(17), 7838. doi:10.3390/su16177838
- Nyasha, S., Odhiambo, N. M., & Asongu, S. A. (2021). The impact of tourism development on economic growth in Sub-Saharan Africa. *The European Journal of Development Research*, 33, 1514-1535. doi:10.1057/s41287-020-00298-5
- Pizam, A., & Milman, A. (1986). The social impacts of tourism. *Tourism Recreation Research*, 11(1), 29-33. doi:10.1080/02508281.1986.11014414
- Plog, S. C. (1974). Why destination areas rise and fall in popularity. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 14(4), 55-58. doi:10.1177/001088047401400409
- Ragin, C. C. (2014). *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies* (1. Baskı). University of California Press.
- Ramesh, S. (2022). Community Engagement in Tourism: A Win-Win for Businesses and Locals. *Journal of Social Responsibility Tourism and Hospitality*, 2(22), 23-28. doi:10.55529/jsrth.22.23.28
- Sapkota, K. P., Palamanit, A., Techato, K., Gyawali, S., Ghimire, H. P., & Khatiwada, B. (2024). The Role of Local Community in Enhancing Sustainable Community Based Tourism. *Journal of Electrical Systems*, 20(7s), 558-571.

- Stoffelen, A., & Ioannides, D. (Eds.). (2022). *Handbook of Tourism Impacts: Social and Environmental Perspectives* (1. Baskı). Edward Elgar Publishing.
- Stylidis, D. (2022). Exploring resident-tourist interaction and its impact on tourists' destination image. *Journal of Travel Research*, 61(1), 1-16. doi:10.1177/0047287520969861
- Wijesekara, C., Tittagalla, C., Jayathilaka, A., Ilukpotha, U., Jayathilaka, R., & Jayasinghe, P. (2022). Tourism and economic growth: A global study on Granger causality and wavelet coherence. *Plos one*, 17(9), e0274386. doi:10.1371/journal.pone.0274386
- Yılmazdoğan, G. (2018). Karadeniz'in Devrik İncisi Akçakoca'da Turizm. N. Kozak (Ed.) *Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 35-51). Yıkılmazlar Basın Yayın.
- Zhai, S., Li, R., & Yang, Y. (2023). Studying environmental and economic considerations on tourism activities in achieving sustainable development goals: implications for sustainability. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(60), 125774-125789. doi:10.1007/s11356-023-30803-2
- Zencir, E., & Çiçek, D. (2018). Turizmin Değiştirdiği Hikaye: Bodrum. N. Kozak (Ed.) *Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 263-296). Yıkılmazlar Basın Yayın.